

Colofon

Uitgave: Ministerie LNV
Directie Natuurbeheer in samenwerking met
het Nationaal beek- en esdorpenlandschap
Drentsche Aa

Eindredactie: André Brasse, Kees Folkertsma
Tekst: Bureau TPRO/Jan Tuttel
Foto's: André Brasse, Agnes Bakker en
Staatsbosbeheer

Vormgeving: Studio Dumbar
Druk: Den Haag Offset BV

Zomer 2005

Nationaal Park

Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa

Wat is een Nationaal Park

De mens heeft eeuwenlang gedacht dat ruimte, water en andere natuurlijke hulpbronnen onuitputtelijk waren. Toen de wereldbevolking bleef groeien, nam de mens steeds meer oorspronkelijke natuur in gebruik. Hij kapte bos om ruimte te maken voor landbouwgrond. In de bossen die overbleven werd gejaagd en vee gehoed. Langzamerhand werd de omvang van deze bossen steeds kleiner. Daarvoor in de plaats kwamen cultuurlandschappen, die er voor het oog nog vrij natuurlijk uitzagen, maar die met ongerepte natuur niet veel meer te maken hadden.

In de Verenigde Staten van Amerika ontstonden voor het eerst twijfels over deze ontwikkelingen. Dit leidde in 1871 tot de oprichting van Yellowstone als het eerste nationale park ter wereld. In Europa was Zweden in 1909 het eerste land met een nationaal park. Daarna volgde een groot aantal andere landen.

Vanwege de zeer verschillende uitgangspunten bij aanwijzing van nationale

parken heeft de International Union for the Conservation of Nature and Natural Resource (IUCN), een onderdeel van de Verenigde Naties, in 1969 een wereldwijd geldende definitie van nationale parken geformuleerd.

Het hoofddoel van de instelling van nationale parken is het beschermen van grote natuurlijke gebieden en landschappen, met de daarin aanwezige planten- en diersoorten.

Daarnaast vormen natuureducatie, natuurgerichte recreatie en onderzoek belangrijke nevendoelen.

Tegenwoordig zijn in vrijwel alle landen in Europa nationale parken te vinden.

Gezamenlijk bieden zij de bezoekers een schets van de grote variatie aan natuur en landschappen die Europa kent.

De Nederlandse nationale parken passen uitstekend in het Europese netwerk van nationale parken. Nederland sloot zich in 1969 aan bij internationale afspraken over het instellen van grote waardevolle natuurgebieden als nationale parken.

De Nederlandse natuurgebieden zijn weliswaar relatief klein, maar omvatten vaak waardevolle en elders schaarse ecosystemen, zoals duingebieden, veenmoerassen en heidegebieden. Je kunt rustig stellen dat wanneer een gebied een nationaal park is, de natuur er waardevol is en de moeite waard om te bezoeken.

In Nederland wijst de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een nationaal park aan. In alle voor Nederland karakteristieke landschappen is een nationaal park aangewezen. Een nationaal park wordt bestuurd door een Overlegorgaan, waarin alle eigenaren, beheerders en bestuurders zijn vertegenwoordigd. Het secretariaat van het Overlegorgaan is gevestigd bij de provincie. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit draagt een groot deel van de kosten van beheer en onderhoud, en van voorlichting en educatie binnen het nationaal park.

Welkom in het 'Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa'.

Onder deze noemer vindt u in de provincie Drenthe een landschap, dat opmerkelijke natuur- en cultuurwaarden bevat. Het grote gebied, waarin al duizenden jaren gewoond

en gewerkt wordt, wordt aangeduid met de naam van 'de beek'. Het kenmerkende van het Drentsche Aa-gebied is de variatie aan gave landschappen, waarin de grotendeels

niet-gekanaliseerde beek Drentsche Aa (met zijbeekjes) stroomt. In 2002 is het aangewezen als 'Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa', in het sys-

Vormingsperiode landschap tussen **200.000 en 50.000 jaar** geleden
IJstijdperiode Saalien (ongeveer **370.000 – 130.000 jaar** geleden)
IJstijdperiode Weichselien (ongeveer **115.000 – 10.000 jaar** geleden)

Mesolithicum en Paleolithicum (**4900 – 300.000 v.C.**)
Neolithicum (**2000 – 5300 v.C.**)
Trechterbekercultuur (**3400 – 2800 v.C.**)
Bronstijd (**800 – 2000 v.C.**) incl. Midden-Bronstijd (**ca. 1100–1800v.C.**)
IJzertijd (**12 n.C. – 800 v.C.**)

2000 jaar geleden: 'al geboerd op de plaats waar nu essen liggen'
1000 jaar geleden: 'dorpen en

essen liggen nu vast, op hun huidige locaties'
Romeinse Tijd (**450 n.C. – 12 v.C.**)
gouden munten: vondsten uit 2de en 4de eeuw
Middeleeuwen (**450-1500**) met:
- bundels karresporen ontstaan op oeroude handelsroutes
- begin aanleg bruggen op plaats belangrijkste voorden in beken

19de eeuw, met: **1886** Markenwet, begin verdeling van gemeenschappelijke gronden

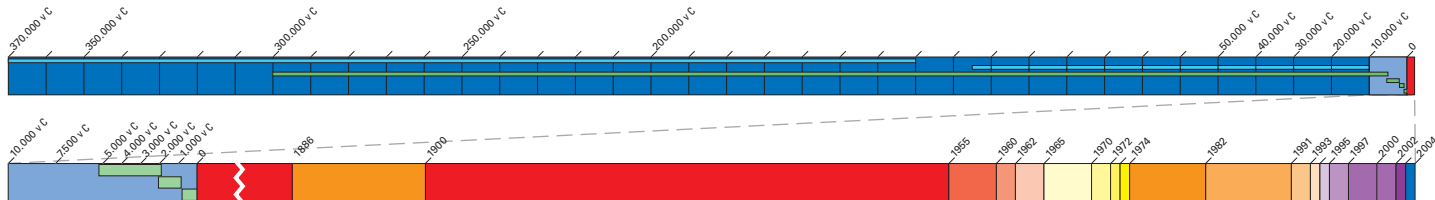
20ste eeuw, met:
1955 eerste rapport Natuurkwaliteit en en Landschapsschoon Drentsche Aa
1960 einde aan ongezuiverde afvalwaterlozing op Drentsche Aa bij

Assen en op Rolderdiep
1962 stop op ontginningen 'woeste grond' in Troonrede
1965 'Gedachtenplan Drentsche Aa' door consuleschap Staatsbosbeheer
1970 Wet Verontreiniging Oppervlaktewater actief, oprichting Zuiveringssschap Drenthe
1972 Ruilverkaveling Rolde-Anloo
1973 Wijziging Facetreekeplan voor Natuurschoon en Recreatie voor het gebied v/h Stroomdallandschap Drentsche Aa, plan provincie Drenthe.
1974 einde aan lozing afvalwater van Slachterij Udemaa op 't Anderse diepie
1982 speciale bijlage Vrij Nederland: in het Stroomdal van de Drentse Aa
1991 eerste rapport recreatie: het

recreatief gebruik van het Stroomdallandschap Drentsche Aa
1991 Staatsbosbeheer rapport: verdroging van de Drentsche Aa, en ecologische verkenning
1993 'Van Stroomdal naar Droomdal'; rapport met integratie van hydrologisch en ecologisch onderzoek ten behoeve van beheer in de Drentsche Aa
1993 Rapport Staatsbosbeheer: uitgangspunten voor beheer en beleid Stroomdallandschap Drentsche Aa
1994 Parlementaire behandeling van Structuurschema Groene Ruimte (SGR), waarna de regering meer geld uitrook voor grondvererving, inrichting en beheer van het landelijk gebied en de herorientatie van de landbouw
1995 Vaststelling 'Plan van Aanpak'

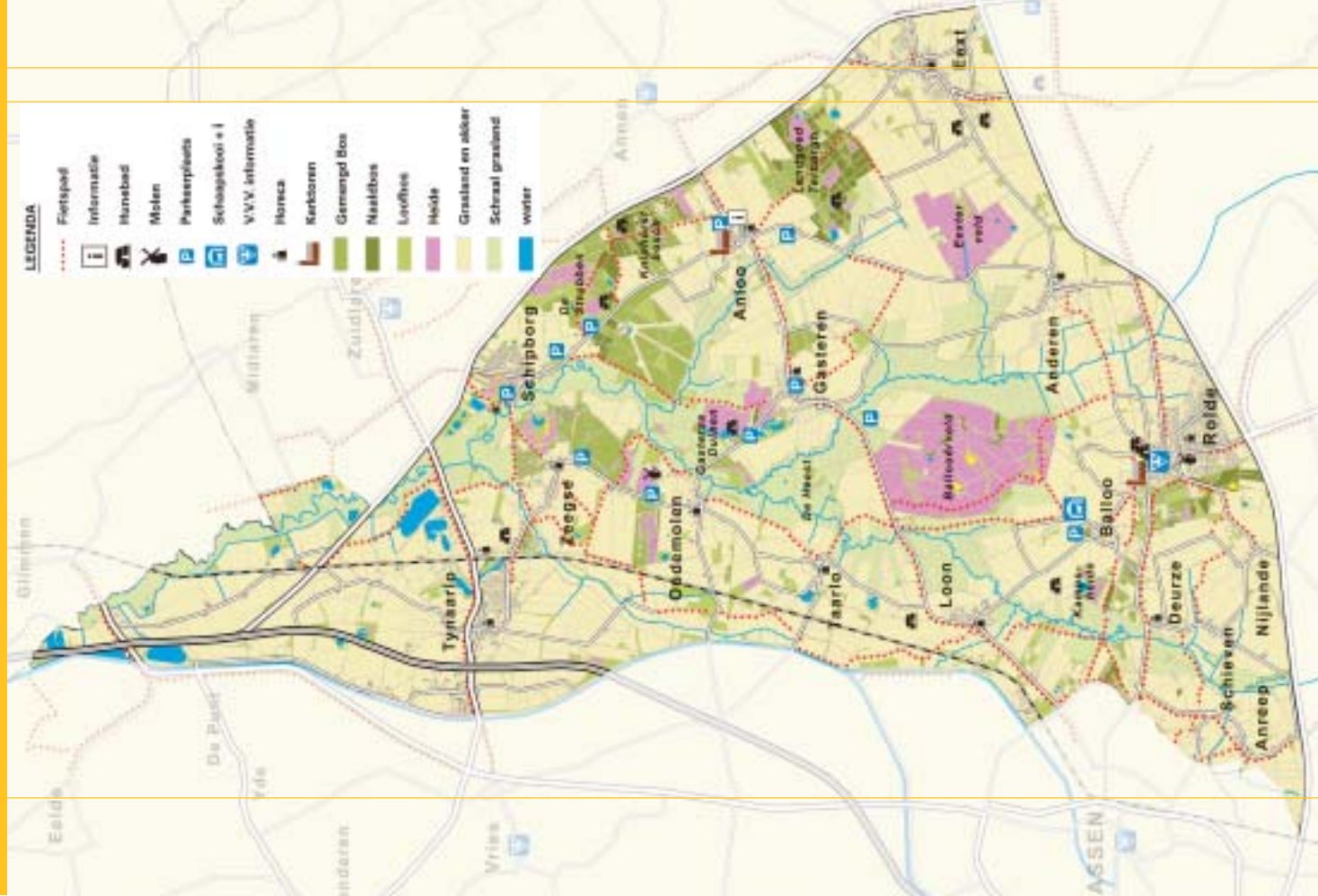
ROM/WCL-project Drentse Aa & Elperstroom (uitvoering van Structuurschema Groene Ruimte) met projecten voor de waterkwaliteit, waterkwantiteit, duurzame landbouw, recreatie en verkeer, alsmede natuur & landschap. Dit plan markeert de 'ommekeer' in het groene denken & werken van de waterschappen in dit gebied.
1995 Uitwerkingsplan Staatsbosbeheer: Beheers- en Inrichtingsmaatregelen
Stroomdallandschap Drentsche Aa
1995 Gebiedsvisie Natuur, Bos en Landschap 'Drentse Aa', door ministerie LNV en provincie Drenthe
1997 Alle rioolwateroverstorten in gebied gesaneerd: waterkwaliteit verbeterd!

21ste eeuw, met:
2002 BIO-plan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa klaar
2002 installatie Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa
2002 opening website www.drentschaaa.nl
2003 Eerste groep officiële Drentsche Aa-gidsen opgeleid
2003 Recreatief mobiliteitsplan Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa
2003 Instelling werkgroep Educatie, communicatie en recreatie
2004 Landschapsvisie Drentsche Aa
2004 Integrale Kansencarta
2004 Plan van aanpak 'levend bezoekersnetwerk'

LEGENDA

- Fietspad
- Informatie
- Huurbed
- Molen
- Parkeerplaats
- Schouwskool + i
- VVV informatie
- Horeca
- Kerktoren
- Gemengd Bos
- Naaldbos
- Loufbes
- Heide
- Grasland en akker
- Schraal grasland
- water

Natuurlijke ontwikkeling

teem van nationale parken in Nederland. Bijzonder is de verbrede doelstelling, omdat “bij het beheren, inrichten en ontwikkelen, gekozen is voor een brede aanpak waarbij natuur, landschap, landbouw, recreatie, inwoners en gebruikers, waterhuishouding en cultuurhistorie betrokken zijn”.

Hoewel het Drentsche Aa-bekensysteem van Midden-Drenthe tot Groningen-stad reikt, is het Nationaal Landschap om praktische redenen eerst beperkt tot de driehoek Assen-Glimmen-Gieten. Het gevarieerde gebied is uitstekend toegankelijk.

Geologische invloeden als basis

Het begin van de ontwikkeling ligt in de geologische geschiedenis. U kunt het ook zien. De smalle beken, consequent ‘loopjes’ en ‘diepjes’ genoemd, stromen hier door brede en vlakke dalen alsof het rivieruiterwaarden zijn. Het zijn van oorsprong grote erosiegeulen, die ontstonden bij de afvoer van massa’s smeltwater na de derde ijstijd (Saalien). Nadien vulden ze zich met zand en veen. Deze ijstijd leverde ook het afwisselend patroon van keileemruggen en laagten. Weer veel later zochten kleine beken zich kronkelend een weg naar zee door de vlakke, venige laagten. Door de toenemende zeespiegeldaling sneden ze zich steeds dieper in. Ze volgden daarbij min of meer het ZZO-NNW patroon van de ruggen. In latere perioden voerden stormen zand van elders aan, dat de keileemplateau’s tussen de beekdalen bedekte (‘dekzand’). Stuivend zand veroorzaakte nadien ook het afsnoeren van bepaalde beektrajecten. De stroompjes moesten dan

nieuwe routes uitproberen. Het Deurzer-, Looner- en Oudemolensche Diep kregen hun huidige loop, nadat ze noodgedwongen ‘dwars’ door de Zeijenrug, de Rolderug en de Tynaarlorug gebroken waren. Veel veentjes liggen nu in die afgesnoerde ‘verdwenen’ beeklopen. In sommige weer

dichtgegroeide 'veentjes' is later turf gewonnen. Het dekzand, dat in droge tijden al moeite had om rustig te blijven liggen, kwam in beweging en vormde ook de stuifduinen. Het Drentsche Aa-gebied kent nog steeds blootliggend zand, zoals op het Balloërveld. De Gasterensche Duinen, Zeegser Duinen en de Anloër Strubben herbergen herkenbare stuifduinen. In de loop der tijden zijn de dekzanden en duinen begroeid geraakt met heide en bos. Ook is in de laatste eeuwen bos aangeplant, om het 'woestijneffect' met overstuivend zand op het boerenland en bij de dorpen tegen te gaan. Het gebied kent dus zand-, veen- en leemgronden in vele varianten, maar geen rotsbodem. Toch is Drenthe een steenrijk stukje Nederland. Dankzij de kracht en de reis van het honderden meters dikke gletsjerijs, is een groot aantal steenbrokken uit de bodem van Noorwegen, Zweden, Finland en de Botnische Golf deze kant op gekomen. 'Verpakt' in de als grondmorene

meegekomen vette leemlaag (keileem). Het is vooral graniet in diverse soorten en maten. Het zit in de grond en het lag aanvankelijk ook verspreid aan het aardoppervlak. De bevolking heeft vanaf 't begin de granieten rotsblokken en stenen benut voor van alles en nog wat. Je ziet ze terug als grafkelders (de hunebedden), oorlogsmonumenten, tuinversiering, verharding van oude boerenerven en boswegen,

grensstenen en nep-aardappelen, die pas in de roomachines als stenen worden herkend.

Water als sturend systeem

Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap wordt beschouwd als een redelijk ongeschonden beekstelsel van de laaglandbeken van de Drentsche Aa. 'De' Drentsche Aa bestaat uit vele loopjes en diepjes, met elk hun eigen bronnen en kwelgebieden. Het hele stroomgebied heeft een hydrologische invloedssfeer van zo'n 30.000 hectare. Het nationaal landschap heeft slechts 10.600 ha binnen haar grenzen. Het omvat dus niet de zuidelijker gelegen brongebieden. Ook de brede vlakke benedenstrooms ligt ten noorden van het nationaal landschap. Omdat het water geldt als 'sturend systeem', bestaat er wel een brede samenwerking als het om maatregelen en inrichting gaat. Dat moet ook, want in Drenthe stroomt water ook van hoog naar laag - ruwweg

genomen van omgeving Grolloo tot Groningen. Het hoogteverschil bedraagt meer dan 20 meter. Het levert echter geen bruisende bergbeek op. Integendeel, de loopjes en de diepjes kronkelen zich door hun brede, venige dalen. Dat herkenbare patroon is specifiek voor de Drentsche Aa. Elders zijn van beken strakke 'kanaaltjes' gemaakt volgens vaste normen voor snelle

waterafvoer ('genormaliseerd').

De voeding van de beken komt van de bron- en kwelgebieden in de bodem en uiteraard van regen en sneeuw. Opmerkelijk is dat het opwellend water uit de bodem heel oud kan zijn. Het is via 'inzijggebieden' in de bodem geraakt en heeft daarna ondergronds een hele lange reis gemaakt voordat het naar de oppervlakte kwam. Daarbij zijn allerlei mineralen opgenomen, zoals kalk en ijzer. Dat laatste geeft die bruinige roestkleur aan het (meestal) zuivere water. Het kan honderden jaren oud zijn, nog van vóór de milieuvervuiling, zeg maar. Het Drentsche Aa-beekwater wordt al meer dan 100 jaar benut bij de drinkwaterbereiding voor de plaatsen Groningen, Haren, Eelde en Paterswolde.

Kwelwater dat tevoorschijn komt, heeft een vrij constante temperatuur van 8-10 C. 's Winters valt op bepaalde kwelplekken in het beekdal een bultje bruinig 'dooiend' ijs te ontdekken op het witte ijs- of sneeuw-

Kwelwater

dek. Want dat is een tweede bijzonderheid: bij de Drentsche Aa ligt de voeding niet uitsluitend bij één bron aan het begin. De loopjes en diepjes ontvangen onderweg ook kwelwater. Deze eigenschappen leveren de voorwaarden voor de rijke en bijzondere botanische gesteldheid van de oeverlanden. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is Staatsbosbeheer intensief aan de gang met natuurbescherming,

Invloed van de mens

natuurbeheer en natuurontwikkeling. Het waterregime in de bodem en in de beken is hier ook de bepalende factor.

Karakteristiek cultuurlandschap

Het gebied van de Drentsche Aa kent een lange historie van 'mensen op de vlakte'. Meestal hielden ze zich op bij water, zoals beekdalen en meertjes. De vestiging van de eerste boeren volgde ook het bekenpatroon. Sporen van de bewoningsgeschiedenis zijn zowel ondergronds als bovengronds terug te vinden.

"Archeologische resten, ruimtelijke inrichting, de bebouwde omgeving en het individuele gebouw vormen het cultuurlandschap", meldt de Cultuurhistorische Inventarisatie van 2004 (RAAP-rapport 969). Citaat:

"Het behoort niet alleen tot de meest karakteristieke en gave onderdelen van het Drentse esdorpenlandschap, ook vormt het een van de meest gave zandlandschappen van de gehele Noordwest-Europese laagvlakte. Binnen de pleistocene landschappen van België, Nederland, Duitsland en Denemarken is hoegenaamd geen zandgebied te vinden, waar de historische gelaagdheid van het landschap

Brink Taarlo

nog zo compleet en in zo'n hoge mate van gedetailleerdheid bewaard is gebleven". Einde citaat.

Het Drentsche Aa-landschap is in Europees verband dus van groot belang. Als je vanuit de 21ste eeuw terugkijkt, dan blijken de dorpen en gehuchten, het wegenpatroon, de bouwlanden (essen en kampen), de groenlanden (maden en maten), de latere ontginningen en de belangrijke kerken allemaal op dezelfde

logische wijze met elkaar verbonden te zijn als eeuwen geleden. In de Late Middeleeuwen ontstonden langs de benedenloop van de Drentsche Aa enkele ‘versterkte’ adellijke huizen. Ze liggen in de huidige landgoederengordel op de flanken van het beekdal, net buiten de grens, maar ze horen erbij.

Oud en nieuw samen

Ongeveer 2000 jaar geleden werd al geboerd op de plaats waar nu de essen liggen. De kleine boerderijen op palen en opgetrokken van lichte materialen, verhuisden geregeld naar een betere standplaats. De verlaten huisplaats werd weer opgenomen in de akkerbouw. Zo’n 1000 jaar terug was het gesjouw met behuizingen

voorbij; de dorpen waren ook al groter geworden. Vanaf die tijd liggen de dorpen en aangrenzende essen op hun vaste plek. De huidige essen herbergen vaak de historie van de oudere nederzettingen. Heden en verleden binnen de afstand van het dagelijks ommetje, in dezelfde structuur van voorheen.

Voor wegen en trekroutes geldt hetzelfde idee. De autoweg N34 ligt op een steenworp afstand van de bundels historische karrenspreken uit de Middeleeuwen. Het is in feite dezelfde route. Ook tussen de nederzettingen zijn de oude verbindingen veelal intact. Waar ze verdwenen zijn in ruilverkavelingen of natuurbouw, kennen oudere inwoners de routes toch nog. Waar de wegen loopjes en diepjes kruisten, ontstonden doorwaadbare plaatsen (voorden). Je had ze in de belangrijke verbindingen tussen handels- en machtscentra. Kleinere voorden waren overgangen naar het eigen boerenland op de andere oever. De grote voorden zijn vanaf de Mid-

deleeuwen door bruggen vervangen (zo is de Drentse 'Amersfoort' bij het Amerdiep verdwenen). De huidige bruggen liggen vaak nog op hun historische locatie. Bij Schipborg ligt een zeer oude vijfspong van historische wegen.

Het esdorpenlandschap heeft eeuwen lang gefloreerd in een 'gesloten' economische structuur, de potstal-landbouw. Elk dorp telde een kudde schapen, die daags de heidevelden 'op het zand' als weidegronden benutte. Aan het eind van de middag

Schaapskudde van Balloo

bracht de scheper de gezamenlijke kudde terug, waarna alle schapen weer in hun eigen hok kwamen. Daar werd de mest verzameld, die eens in de zoveel tijd op de esgronden werd uitgereden. Er bestond een vaste verhouding tussen de hoeveelheid akkerland, oppervlakte hooiland (bij de beken), het aantal beesten (mestproducenten) en de omvang van de heidevelden, waar het vee kon grazen. Na de invoering van de kunstmest in de 19de eeuw verviel dit systeem. Schaapskudden en heidevelden verloren hun economisch nut en werden opgeruimd.

Heidevelden werden omgeploegd voor landbouwgrond (z.g. veldontginningen) of er werd bosaanplant op gezet. Vooral door Staatsbosbeheer, maar ook particulieren legden ontginningsbossen aan. Zo zijn het landgoed Terborgh, het landgoed Heidehof en het Kniphorstbosch tot stand gekomen dankzij een familie van houthandelaren. Waar een militair garnizoen lag (Assen, Groningen, later Zuidlaren), bleven heide-

velden gespaard als militair oefenterrein. Dat zijn nu de grote natuurterreinen met heide geworden. Op enkele heidevelden (50 Bunder, Balloërveld) zijn historische sporen zichtbaar van de 'Assener Stellingen' uit de Tweede Wereldoorlog, met de zigzag lopende Tankgracht en loopgraven met mitrailleurposten. Recente historie op oude gronden.

Sporen uit het verleden

Duizenden archeologische vindplaatsen

Het Drentsche Aa-gebied telt meer dan 3500 archeologische vindplaatsen. Zoals gebruikelijk bij deze tak van wetenschap ligt veel prehistorisch materiaal 'dood en begraven' in de bodem. De zichtbare overblijfselen als hunebedden, grafheuvels en tumulicomplexen bieden een indruk van een rijk verleden. Verborgen op de bodem van diepe veentjes, onder de dorpsessen of op smalle zandruggen bij bepaalde water-tjes, liggen nog meer onontdekte archeologische zaken (wat in 2004 bleek bij opgravingen in Midlaren). Uit opgra-

vingen, vondsten en bodemmetingen kreeg men een aardig idee wanneer hier mensen geleefd hebben. In de oudste perioden, het Mesolithicum en Paleolithicum, hielden stammen van jagers en verzamelaars zich op in de buurt van goed water. De gevonden vuurstenen werktuigen en haardkuilen getuigen hiervan. In het Neolithicum is het beeld wat minder scherp, al geven grafheuvels en groepen vlakgraven een indruk waar mensen hebben gewoond. In deze periode vestigt men zich voor wat langere tijd. Deze oudste groepen boeren beginnen het gebied wat naar hun hand te

zetten. Toch zijn uit het Neolithicum in deze streek geen huisplattegronden bekend. Aanwijzingen voor bewoning zijn vondsten van depots van waardevolle voorwerpen: Trechterbeker-aardewerk of een stel stenen bijlen.

Het meest zichtbare bewijs van prehistorisch mensenwerk zijn de hunebedden. Ze worden toegeschreven aan de Trechterbeker-cultuur, een landbouwvolk. De kolosale hunebedden (oorspronkelijk toegedekt met aarde) liggen vaak in groepjes. Gezien hun karakter en de groepering ervan, vermoedt men dat deze bouwwerken behalve als grafkamers, méér betekend hebben voor de gemeenschap. Ook al omdat men in latere perioden grafheuvels in de buurt van hunebedden aanlegde. In het Drentsche Aa-gebied zijn (resten van) 25 hunebedden gevonden. Een aantal hunebedden is in afgelopen eeuwen gesloopt, 'klein geklopt' en daarna als verharding voor wegen en dijken verkocht.

Hunebed Loon

Prehistorische boeren

Naarmate het Stenen tijdperk overgaat naar de Bronstijd en IJzertijd komt er meer nadruk op de landbouw. De complexen met ‘Celtic Fields’, een aantal rechthoekige, omwalde akkertjes kent men vanaf de Midden-Bronstijd. Op luchtfoto's zijn er hier een twintigtal herkend. In zulke complexen konden ook enkele boerenhuizen staan, die één generatie meegingen. In het Drentsche Aa-gebied heeft men huisplaatsen en huisplattegronden uit de Bronstijd aangetroffen. Grafheuvels en urnenvelden liggen ook niet toevallig bij elkaar. Er is een verband en de ligging van bepaalde urnenvelden langs oude verbindingswegen, wijst op een doelbewuste keuze.

De archeologen noemen voor de IJzertijd de tientallen brandheuvels (opgeworpen heuvels over de plaats waar een overledene is gecremeerd) als kenmerkend verschijnsel. De bekendste groepen liggen bij Balloo in het Tumulibosch en op de Kampsheide. In de recente literatuur wordt gewezen op

de “één-op-één relatie tussen de brandheuvelgroepen en de historische dorpen”. De historische territoriale structuur was er dus in principe al in de Late IJzertijd. Vertaald betekent het, dat inwoners en bezoekers van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa een continue dorpsgeschiedenis tussen 250 voor Chr. tot op heden op gave wijze voor de voeten hebben. Je kunt in een half uur tijd duizenden jaren Drentse historie belopen!

De IJzertijd kende een klimaat, waardoor de aanwezige hoogvenen zich sterk uitbreidden. Uit die periode zijn veenbruggen bekend. De navolgende Romeinse Tijd kende ook brandgraven, waarvan het gebruik doorging tot in de Vroege Middeleeuwen. De boerderijen kenden trekjes die op Romeinse invloeden wijzen. Een elite in dit gebied moet in contact gestaan hebben met de Romeinse invloedssfeer beneden de grote rivieren. In deze streken zijn

zilveren en gouden munten gevonden, daterend uit de 2de tot 4de eeuw. Opvallend zijn de vele vondsten van waardevolle gebruiksvoorwerpen uit de Romeinse tijd in veentjes en in randzones van het hoogveen. In vrijwel elk dorpsgebied bestonden zulke 'offerveentjes' met verborgen geheimen...

Markesteen

Markestenen en kerktorens

Na de prehistorie komt de historie aan bod. Hier zijn documenten van of stenen met inscriptie. Het laatste bij de markestenen, die de grenspunten vormden tussen de territoria van de boermarken. Ook grafheuvels, die later als Galgenberg in gebruik kwamen, dienden als grensmarkering. Dat was in het open veld. Meestal golden de loopjes en diepjes als natuurlijke grenzen, zoals nu nog het geval is. In de Middeleeuwen lag de hedendaagse esdorpenstructuur al min of meer vast, inclusief het gebruik van de groenlanden bij de beken, de akkers op de essen en heidevelden als weidegrond voor 't vee. Na de invoering van het Christendom ontstonden kerkjes. In de 8ste eeuw waren ze klein en geheel van hout. Later werd tufsteen (vulkanisch materiaal) uit de Eifel geïmporteerd voor stenen kerken (Anloo, Vries, Eelde). De doden begroef men nu in de kerk of op het 'kerkhof', hoewel hier en daar ook wel (illegaal?) doden werden

bijgezet in oude grafheuvels of in grafvelden.

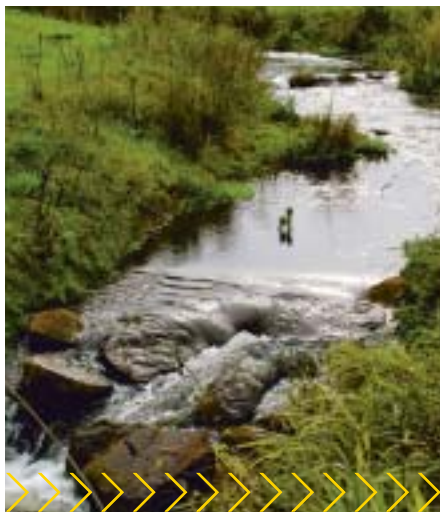
Vóór er gemeenten bestonden, vielen 'buurtschappen' bestuurlijk onder een 'kerspel', waarboven het 'dingspel' (soort district) stond. De dingspilkkerken staan in Anloo, Vries en Rolde. Er liepen vaste routes naar toe, met recht van overpad over andermans grond. Deze kerkpaden of reewegen bestaan nog. Bij de verdeling van de gemeenschappelijk gronden (volgens de 19de eeuwse Markenwet) is in één geval de Roldertoren als mikpunt genomen. De taartvormige verkaveling is in het lanenpatroon zuidelijk van Rolde goed herkenbaar. Een van de leuke historische zaken in het Drentsche Aa-gebied!

Het water centraal

Water krijgt weer een hoofdrol

Binnen het nationaal landschap krijgt het water een grote betekenis, waarbij het waterschap de laatste jaren een voortrekkersrol vervult. Zowel de natuurlijke functie krijgt meer waardering, als de beleving van het beekstelsel. In het verleden werd het beekwater als de wiede-weerga afgevoerd. Het oeverland mocht niet te lang nat blijven en aan overstromingen hadden de boeren in de Drentsche Aa een gloeiende hekel. Meer dan eens dreef de hele hooioogst pluksgewijs weg. In het verleden zijn ter vermijding van wateroverlast de kronkelbeken rechtuit vergraven. Er kwamen Afwateringskanalen (zoals bij Loon) en er werden andere cultuurtechnische ingrepen gepleegd. De landbouw is intussen van structuur en omvang veranderd, waarna veel hooilanden in de afgelopen decennia overgingen naar Staatsbosbeheer. De natuurkwaliteiten van de loopjes en diepjes en het aanliggend groenland staan hoog op de

lijst van prioriteiten. De watertjes mogen weer vrijuit aan het meanderen slaan. Stuwtejes zullen geleidelijk verdwijnen, terwijl het aantal voordes zal toenemen. Ook de kwaliteit van het beekwater telt zwaar en heeft ook een eigen historie. Het Waterbedrijf Groningen drong er in de

jaren vijftig al bij de gemeente Assen op aan, om het ongezuiverd lozen van afvalwater op de Drentsche Aa te staken. Zuivelfabrieken in de dorpen loosden vroeger hun afvalwater eveneens direct op de beken.

Alle lozingspunten van rioleringen uit de bewoonde wereld zijn nu grotendeels gesaneerd. Hooguit in hevige noodgevallen mag nog een overstort van rioolwater optreden. Ook de landbouw is bezig met een verbetering. Er zijn inmiddels tientallen speciale 'vul- en spoelplaatsen' aangelegd, waarin met name het Waterbedrijf en het waterschap 'miljoenen' hebben geïnvesteerd. Het spoelen van mesttanks 'op een handig plekje' met beekwater behoort daarmee tot het verleden. Het waterschap zorgde ook voor instelling van 'spuitvrije zones' langs waterlopen. Het grondgebruik langs de boorden van de loopjes en diepjes wordt geleidelijk aan extensiever, maar er zal altijd gemaaid en beweid moeten worden.

De beschikbaarheid van water is een ander punt van zorg. De opgetreden verdroging wordt bestreden door peilverhoging en het

dichten van gegraven sloten. Tegelijkertijd is de berging van een plotseling teveel aan water een knelpunt. Benedenstrooms

bleken in de jaren negentig een dorpsrand, een stadswijk en een ziekenhuis in de 'natte voeten-zone' te verkeren. Daarvoor is benoorden het nationaal landschap- in eendrachtige samenwerking van waterschap, gemeenten, provincies, natuurterreinbeheerders en andere partijen- een koppeling (onder het kanaal door) gemaakt tussen de oude loop van de Aa (in de veenpolders 'Oosterland' en 'Lappenvoort' bij Eelde-Paterswolde) en de Aa-uitmonding in het Noordwillemskanaal. Beide natuurpolders mogen bij tijd en wijle vol water raken, om een te grote toevoer van de Drentsche Aa in Groningen-stad af te remmen. Tot slot wordt onderzocht hoe, en of, de drinkwaterwinning uit de bodem bij Assen en uit de Drentsche Aa bij Glimmen gehandhaafd kan blijven, zonder onherstelbare schade aan de natuurkwaliteiten aan te richten.

Mensen, planten en dieren hangen aan dezelfde waterbronnen. Om die combinatie goed van dienst te zijn, ontwikkelt het

nationaal beek- en esdorpenlandschap in samenwerking met de partners jaarlijks tientallen natuur- en cultuurprojecten. Het waterschap speelt hierbij een grote rol, als beheerder van kwaliteit en kwantiteit van het water.

Plantje, boompje, beestje

De natuurwaarden en 't natuurschoon zijn niet uit de lucht komen vallen. De ecologische rijkdom was een bijproduct van de historische landbouw, gekoppeld aan de condities van bodem, water en klimaat. Het viel wèl op, getuige het rapport uit 1955 "De Drentsche beken en beekdalen en hun betekenis voor natuurwetenschap en natuurschoon". Tegelijkertijd - eind jaren veertig tot begin jaren zestig - heerste er een proces van ingrijpende landverbeteringen ten dienste van de landbouw. Een efficiëntere inrichting van waterlopen en gronden betekende tevens in rap tempo het einde van de mogelijkheden, die de natuur nodig had. Van de Nederlandse beeksystemen bleef alleen de Drentsche Aa redelijk ongeschonden intact, maar dat ging ook weer niet 'vanzelf'.

Het rapport van het Staatsbosbeheer Consultantschap uit 1965 "Stroomdallandschap Drentsche A; Beschrijving en gedachtenplan met betrekking tot het beheer en

agrarisch gebruik, de landschappelijke en recreatieve ontwikkeling" hield een pleidooi voor een grote oppervlakte beschermd natuurgebied. Niet op kosten van de grondgebruikers, maar te betalen door de Staat der Nederlanden.

Vervolgens ontstond grote sociale onrust, want dit plan knalde er flink in. Het was zijn tijd ver vooruit, maar qua natuur en landschap nèt op tijd. Gedurende tientallen jaren hebben de boeren vrijwillig hun gronden goed kunnen verkopen aan de Stichting Beheer Landbouwgronden, die ze overdroeg aan de natuurbeherende instantie.

Staatsbosbeheer is in de natuureservaten in hun 'Stroomdallandschap Drentsche A' gespecialiseerd geraakt in ecologisch beheer van korte vegetaties. Het levert z.g. schraallanden op met een plantenrijkdom van Orchideeën, Ratelaars, Dotterbloemen, Zwarte rapunzels, Waterdrieblad, Moeraskartelblad, zeldzame Zeggesoorten en meer uniek spul. Op enkele heideterreinen (brongebieden van beekjes) komt Draadgentiaan en Pilvaren weer terug. In het water leven kenmerkende soorten beekvissen als Serpeling, Winde, Bermpje en de Rivierprik, die als heel bijzonder

geldt (als trekvis: Drentse binnenlanden - grote wereldzee v.v.). Boven het water zwieren libellen, met de weelderige blauwzwart 'wapperende' weidebeekjuffer als pronkstuk. Bomen, bosjes en houtwallen bieden vele vogels een leefplekje, inclusief Wielewaal, Boomvalk, geelgors en Goudvink. Visarend en Blauwe kiekendief komen ook gaarne langs. Weidevogels zijn schaars geworden, net als elders, maar het ooievaarsnest in Taarlo raakte in 2004 wel bewoond.

Voor natuurbeheer door particuliere grondeigenaren ontstaat steeds meer belangstelling, vooral bij agrariërs. Het officiële natuurbeheer is gericht op het koesteren en verder ontwikkelen van de van rijksweg vastgestelde 'doelsoorten & doeltypen'. Dat zit gekoppeld aan de financiële structuur van beheerssubsidies. Een voorbeeld: Klokjesgentiaan, Brede orchis, Dotterbloem en Blonde zegge, scoren hoger dan Scherpe boterbloem, Echte koekoeksbloem of Madeliefjes.

Landschapsvisie Drentsche Aa

Binnen het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa wordt breder naar het beheren van natuur en landschap gekeken. Zo moet het algemene natuurbeheer ook afgestemd worden met het landschaps- en cultuurhistorisch beheer. De 'Landschapsvisie Drentsche Aa 2004' (die overigens het gehele stroomgebied van de Drentsche Aa omvat!) benoemt de landschappelijke en culturele waarden van het gebied. Het bestaande landschap is uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen, met de cultuurhistorie als inspiratiebron. Acht stellingnamen vormen het fundament:

- 1- Een geïntegreerde benadering van het landschap. Alles hangt immers nauw met elkaar samen.
- 2- Het landschap spannender maken, bijvoorbeeld door nieuwe doorkijkjes, meer variatie of het versterken van contrasten.
- 3- Niet 'vastpinnen' als museumlandschap. Veranderingen horen erbij.
- 4- Actief sturen op ruimtelijke kwaliteit bij veranderingen (o.a. bij dorpsuitbreidingen)

- 5- Beter zichtbaar maken van de 'historische gelaagdheid' van het landschap. Proberen de 'dingen van vroeger' als hunebedden, grafheuvels, karrenroutes, voordes, dingspilkerken, kerkepaden weer te laten ervaren, zoals ze in de loop der tijden logisch bij elkaar ontstaan zijn.
 - 6- Alléén fors ingrijpen op plekken, waar al eerder de zaak op de kop gezet is.
 - 7- Terughoudendheid in aanleg en vorm van voorzieningen. Bij het Drentsche Aa-gebied past eenvoud.
 - 8- Meer diffuse grenzen en overgangen, bijvoorbeeld tussen veld en beekdal, die het landschap 'goed doen'.
- Met deze basis en met wat geluk, kan het Drentsche Aa-gebied zo weer mooi een eeuw verder.

Boeren voor de toekomst

Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is “een overwegend agrarisch cultuurlandschap in een van oorsprong bos- en waterrijk landschap”, zegt het officiële plan voor beheer, inrichting en ontwikkeling (BIO-plan 2002). En hier is, beter dan waar ook in Nederland en omstreken, te zien hoe het zo gekomen is. Het oude boerenland doet menig recreantenhart sneller kloppen, maar bij een moderne boer moet de bedrijfsvoering kloppen. Op een of andere manier moet dat in Drentsche Aa met elkaar in overeenstemming komen. De huidige landbouw in dit gebied is overwegend grondgebonden rundveehouderij en akkerbouw, met nog zo’n 100 bedrijven die hier voltijds mee bezig zijn. Ruim de helft van de oppervlakte in het nationaal landschap heeft een landbouwbestemming. Daarmee is de landbouw behoorlijk beeldbepalend. Landbouw blijft hier ook nodig.

Voor de toekomst is van belang dat er boeren blijven. Of dat lukt, wordt bepaald door factoren buiten ons gezichtsveld. De wereldhandelspolitiek en het Europese landbouwbeleid maken uit hoe het de boeren in de Drentsche Aa vergaat. Waar eeuwenlang de ‘Boermarke’ besliste wat er gebeurde, bepalen nu onderhandelingen en overeenkomsten tussen Amerika en Europa hoe vitaal de landbouw hier nog kan doorakkeren. De factoren dichterbij, als “de verwevenheid met natuur en landschap, maakt de landbouw in dit gebied slechts geschikt voor vergroting en intensivering op kleine schaal”, zegt het BIO-plan. “Dit biedt daarentegen uitstekende kansen voor combinaties van functies en (betaalde) zorg voor natuur en landschap”. En die kant gaat het op.

Het is duidelijk dat goede bedrijven uitbreidingskansen moeten hebben, òf dat ze elders nieuwe mogelijkheden moeten vinden. Wie verder boeren wil en tegelijkertijd

verknocht is het Drentsche Aa-landschap, staat voor een forse keuze. Gelukkig is er een Landinrichtingscommissie als 'gebiedsmakelaar' bezig, die voor betrokkenen in het nationaal landschap mogelijkheden tot kavelruil of bedrijfsverplaatsing zoekt. Dit gaat redelijk succesvol. Het tweede spoor, een combinatie van functies zoeken, wordt steeds vaker gekozen. Diverse boeren zijn actief ondernemer geworden in de recreatie- en toerismebranche. Er zijn meer boeren- en landgoedcampings, er loopt een veelzijdig project 'De boer als gastheer', er is een project met een 'zorgboerderij' en diverse bedrijven willen een klein informatiecentrum stichten. Ook specialisatie naar

duurzame, milieubewuste landbouw wordt gekozen. Twee groepen boeren (bij Rolde en bij Zuidlaren) nemen deel aan het project 'Bedreven Bedrijven Drenthe'. Een derde richting ligt in de combinatie landbouw met natuur- en landschapsbeheer. Bij Amen wordt (onder de hoede van 'Meander') gewerkt aan een vorm van natuur- en landschapsgerichte landbouw. De coöperatie 'Drentse mAat' met deeltijd- en hobbyboeren, zoekt een toekomst in de combinatie van agrarische activiteiten, recreatie en natuur- en landschapsbeheer. Het begin is er. In het voorjaar van 2004 sloot Staatsbosbeheer voor het eerst in zijn bestaan een contract af met een groep boeren. In het nationaal beek- en esdorpen-landschap Drentsche Aa zullen altijd boeren bezig blijven.

Wonen en leefbaarheid

Oude dorpen en nieuwbouw

Het Drentse Aa-gebied kent een bewoning sinds de Hunebedbouwers hier hun vee hielden, zo'n 5000 jaar terug. De huidige dorpsstructuur was ongeveer een eeuw vóór het begin van de jaartelling al aanwezig. Het wonen hier heeft een lange traditie. Omdat alles verbonden was met de landbouw in het beek- en esdorpenlandschap, volgde de bouw van woningen en boerderijen een tamelijk vast patroon. In de Middeleeuwen ontstonden er buiten de hoofddorpen kleine dochternederzettingen. Een, of enkele boerderijen eerst. In het Drentsche Aa-gebied gold dat voor 'Kamps' in de marke Balloo en 'Lantinge' (dat weer verdween).

Daarna deden zich lange tijd geen schokkende ontwikkelingen voor. Pas in de tweede helft van de 20ste eeuw veranderde de zaak. Het boerenbedrijf was niet meer de belangrijkste werkgever en met de welvaart nam de mobiliteit toe. Men kon ergens anders gaan wonen, dan waar men

Anloo

werkte. De traditionele esdorpen kregen er een hoeveelheid mensen bij, die hun werk hadden in de Noordelijke steden.

Vooral in de jaren zestig kwam een bouwstroom op gang, die echter leidde tot uni-

forme nieuwbouwwijken bij veel Drentse dorpen. Er ontstonden forensendorpen, zij het niet in het hart van het Drentse Aa-gebied. Nieuwbouwwijken verrezen vooral op de aanliggende esgronden, kampen en veldgronden. Aan het eind van de vorige

eeuw kwamen er ook wijkjes met een gevarieerde bouw, voorzover het bestemmingsplan nieuwbouw bij kleine dorpen toestond. Het landschapsbeeld werd minder harmonisch. De esdorpen waren ineens verrijkt met panden met blikkerende kleuren op daken en gevels en een knalharde huizenrand, die van ver al zeer deed aan de ogen.

Eind zoste eeuw was er sprake van een kentering. De waarde van dorps- en landschapsschoon raakte in de belangstelling en leefbaarheid werd een voornaam thema. In verschillende dorpen werken de inwoners met de gemeente aan dorpsomgevingsplannen. Deze richten zich op de beeldkwaliteit en op de leefbaarheid. Er is aandacht voor de specifieke kenmerken en de cultuurhistorie van het gebied. Deze projecten staan of vallen echter met de financiële ondersteuning en de medewerking van lokale overheden.

In de Landschapsvisie 2004 staan voorbeelden voor dorpsuitbreidingen die op

een logische manier aansluiten bij de historische omgeving. Zo kunnen 'harde' randen vermeden worden. Hedendaags wonen, in een stuk nieuwbouw dat past bij 't oude dorp en zijn omgeving.

Natuur- en cultuurgerichte recreatie

Aangenaam verpozen: recreatie en toerisme

De recreatie voor iedereen, het 'vrij besteden' en buitenshuis genieten van je vrije tijd, bestaat ongeveer een halve eeuw. In 1962 won de vrije zaterdag terrein, al was het 1975 eer de vijfdaagse werkweek officieel ingevoerd werd. Naarmate het brommer- en autobezit toenam, groeide de mobiliteit. Maar dan ging je niet naar het gewone platteland. De vrijetijdsbesteding voerde naar bos en hei, of naar de waterkant. Het recreatieve bezoek aan het Drentsche Aa-gebied kenmerkte zich aanvankelijk door concentraties bij 'dagattracties' en wandelbossen. Het Asserbosch, aangelegd als sterrenbos en met zijn deftige villa's ernaast, was een bekend wandelbos. Bij Paterswolde was het landgoed De Braak (aan het beekdal van de oude Aa) een geliefd wandelbos van de Stadgers. Het doolhof en de kettingbrug (beiden weer aanwezig) verhoogden de attractiewaarde. De bezoekers moesten een wandelkaart kopen, wat 58.717 bezoek-

ers in 1925 deden. Verder zuidelijk is Zeegse met zijn heide en zandverstuiving altijd een geliefde plek geweest voor inwoners van Groningen en uit de veenkoloniale steden. Voor de Assenaren was Rolde een goed doel voor een uitstapje, inclusief een zitje bij café met speeltuin. Men bezocht dan (1931) tevens de 'Balloërkuil' en de hunebedden, waarna men terug spoorde naar de stad. De VVV-Assen propageerde reeds in 1920 de "prachtige wandelwegen,

schoone bosschen, heerlyke omgeving en uitstekende fietspaden". Natuurzwembaden deden het vroeger ook goed. In de jaren dertig was het 'Bad Evenhuis' bij Schipborg erg in trek. Het was een uitgegraven poel met zandstrand, in een meander van het Schipborgerdiep. De landeigenaar huurde 's zomers een badmeester in. Badmeester Fennema is beroemd worden door zijn gezaghebbend optreden en voorkomen: "Hij deed zijn

Zandverstuiving Balloërveld

werk in smetteloos tropenkostuum met tropenhoed”. Of hij zelf ook zwemmen kon, wist eigenlijk niemand... Bij Tynaarlo floreerde jarenlang het ‘zwem- en bootjeswater’ in de plassen die ontstonden bij de zandafgraving voor de aanleg van ‘het spoor’.

In drukbezochte natuurterreinen kwamen kiosken en café’s met terras tot stand. Zo zijn Hotel Duinoord (nu Golden Tulip Drenthe) te Zeegse, café de Drentsche Aa (v/h Klein Scheveningen) te Schipborg en restaurant Appèlbergen bij Glimmen tot bloei geraakt. Waar zich de gelegenheid voordeed, verrezen zomerhuisjes van particulieren of georganiseerd via kampeerverenigingen (vaak inwoners van Groningen). Bij het Okkenveen kwamen zomerhuisjes van een groep spoormensen, werkzaam op het emplacement van Onnen. Het verlangen om te kamperen leidde tot het ontstaan van campings. Net als bij de zomerhuisjes, concentreerde dit

zich bij Zuidlaren, Zeegse en Schipborg. In de jaren dertig liet boer Glas te Schipborg al kampeerders toe. De recreatie beperkte zich niet meer tot dagattracties en wandelbossen. De Drentsche Aa was ontdekt. Overigens waren beeldende kunstenaars het gewone volk al voorgegaan. Diverse kunstenaars vestigen zich in Anloo, Zeegse en Schipborg.

Recreatie: onderzoek en voorlichting

Op een lokale VVV-folder na, was er geen

recreatieve begeleiding of educatieve ondersteuning. In 1972 ‘oefende’ Staatsbosbeheer bij zijn jubileum met twee tijdelijke wandelroutes in het Drentsche Aa-gebied. De provincie Drenthe stelt in 1973 een speciaal (gewijzigd) Facetstreekplan voor Natuurschoon en Recreatie voor het gebied vast. ‘Rustige dagrecreatie’ zal het wezen, ‘met behoud van de natuurwetenschappelijke verscheidenheid, alsmede behoud en herstel van de karakteristieke landschapsstructuur’. Staatsbosbeheer is in 1977 toe aan de eerste, vaste wandelroutes. In die periode verschijnen ook Knapzakroutes en Lange Afstands Wandelroutes (o.m. het Pieterpad). In 1989 komt de natuurbeheerder met een zestal nieuwe routes. In 1991 blijkt uit een recreatieonderzoek, dat het jaarbezoek in deze streek intussen rond de 1 miljoen bezoekers ligt. Zij komen vooral voor ‘rust, natuur en landschap’. Een groot deel komt met de auto, die men vervolgens laat staan om te gaan lopen of fietsen. Dit beeld zal later

weer bevestigd worden. Men blijkt tevreden; driekwart van de bezoekers vindt eenvoudige recreatievoorzieningen meer dan voldoende. In maart 2002 organiseert de ANWB een enquête onder haar leden in de directe omgeving. Hieruit komen (nieuwe) wensen voor sportieve recreatievormen naar voren, als skeeleren en ATB-rijden.

Recreatie en toerisme als economisch factor

Voor het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa gelden recreatie en toerisme als belangrijke economische factoren. “Zij dragen bij aan de werkgelegenheid en aan de inkomensvorming, mede dankzij veel afgeleide werkgelegenheid. De bijzondere natuur, het karakteristieke landschap, de rust en de ruimte zijn belangrijke kurken waarop recreatie en toerisme hier drijven. In het nationaal beek- en esdorpenlandschap wordt op een verstandige manier gebruik gemaakt van de economische potentie van deze kwaliteiten”, aldus het BIO-plan.

Zodoende worden er innovatieve projecten gestart, waarin boeren, overheden, middenstanders en natuurbeheerders gaan samenwerken. De infrastructuur wordt verbeterd en de kwaliteit van de voorzieningen moet omhoog. Er is een ‘Recreatief Mobiliteitsplan’ gemaakt en aanvaard, waarmee knelpunten in het recreatieverkeer kunnen worden aangepakt. Kwaliteit staat bovenaan. De Drentsche Aa is voor iedereen, maar het moet er wel goed toeven blijven.

Communicatie en educatie

Geen nationaal park, maar iets nieuws: een nationaal landschap.

Een nationaal landschap stichten en effectief laten werken is niet niks. Er moet een goede communicatie op touw gezet worden in alle richtingen en onder alle geleidin-

Excursie

gen. De bevolking in de Drentse Aa-regio moet zichzelf er in herkennen en bij voorkeur ook de revenuen ervan kunnen plukken. Tegelijkertijd moet de bezoeker wegwijs gemaakt worden, zodat hij het bijzondere gebied ook volop kan beleven. Het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa heeft zich reeds een bijzondere plaats verworven. Via diverse bijeenkomsten in de dorpen is eerst gepeild en geproefd hoe de hele bevolking - boeren en burgers, autochtoon en 'import' - dacht over het plan om een nationaal park te stichten. De rijksoverheid had de Drentsche Aa daarvoor al aan de lat staan. Dat werd het dus hélemaal niét. Onder géén beding wilden de inwoners er een puur nationaal park van maken. De 'dictatuur van de natuur' was vele stappen te ver. De voorbereidingscommissie besloot toen aan de minister voor te stellen om er 'iets beters' van te maken, het nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa. In het wettelijk systeem van nationale

parken is een uitzonderingspositie bewerkstelligd, door te kiezen voor bredere doelstellingen: natuur EN cultuur.

Deze vernieuwende invalshoek had enkele belangrijke gevolgen. Staatsbosbeheer, als voornaamste eigenaar van natuurterreinen, moest ook leren omgaan met bredere doelstellingen. Landschap, cultuurhistorie en recreatie kregen meer gewicht. Er kwam kritiek op specifieke natuurdoelstellingen, wat na veertig jaar 'goede werken' verrichten behoorlijk aantikte. Nochtans vond veel recreatie reeds plaats in de bezittingen van 's lands grootste natuurbeheerder. Op verzoek van het Overlegorgaan nam Staatsbosbeheer het voortouw bij het maken van de 'Landschapsvisie Drentsche Aa'. Zij initieerde en organiseerde ook de eerste opleiding tot erkende Drentsche Aa-gidsen. Deze actieve groep kreeg een stevig cursusprogramma voor de kiezen, van landschapsgeschiedenis, cultuurhistorie, natuurbeheer en landelijke architectuur tot

beeldende kunst en literatuur van het Drentsche Aa-gebied. De voorlichting en educatie zijn nu op een bredere leest geschoeid. Landbouwontwikkelingen zijn even belangrijk als de bouwstijl van de dingsspilkerken en de natuureducatie in het stroomdallandschap. De inhoud moest dus breder, maar de vorm van voorlichting en educatie moest ook anders. De streek zelf wordt meer ingeschakeld.

Er is natuurlijk een website www.drentscheaa.nl, een nieuwsbrief voor gebiedsbewoners met de titel 'Doorstroom' en een informatiekant "Op Stap" voor gebiedsbezoekers. Ook zijn er excursies en wandelingen met Drentsche Aa-gidsen in een vrij programma en op aanvraag voor besloten groepen. Er komen meer, dan wel verbeterde, fiets-, wandel- en ruiterroutes, inclusief routes voor sportieve recreatievormen.

Een 'levend bezoekersnetwerk'

In het nationale parkensysteem is één cen-

traal, bemand bezoekerscentrum de norm. Dat functioneert als spil bij de gebiedsgerichte voorlichting en educatie. In het nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is een andere aanpak gekozen: 'het levend bezoekersnetwerk'. In de Drentsche Aa komt niet één groot gebouw als bezoekerscentrum. In tegen-

stelling tot traditionele nationale parken met duizenden hectare natuur, is het Drentsche Aa-gebied goed ontsloten en er zit veel kennis bij inwoners zelf. Daarom kunnen de voorlichtings- en educatietaken gespreid worden over de dorpen en gehuchten, lokaal gecoördineerd en onder een regionale regie. Zo komen de investeringen ook ten goede aan de lokale gemeenschappen in het nationaal landschap. Zowel boeren, natuurbeheerders, lokale middenstanders en verenigingen, als cultuurhistorische organisaties kunnen een plek vinden in het netwerk. Het is een hele klus om de zaken te organiseren, maar de bezoekers kunnen in principe voor informatie, excursies en educatieve zaken (straks) overal terecht in plaats van in één enkel pand. Dit systeem wordt op het moment van schrijven van de grond af opgebouwd, ook weer via gespreksavonden met de inwoners in de dorpen. De bestaande (onbemande) informatiecentra te Anloo en Balloo passen in de opzet en

worden opgewaardeerd.

De eigen 'denktank' bedacht naast dit bezoekerscentrum-netwerk ook een digitale informatiepoet (bijvoorbeeld aan de grenzen van het nationaal landschap) en een mobiele vorm van communicatie, educatie en cultuur. Hierin passen zowel 'Drentsche Aa-Rangers', als culturele clubs of toneelverenigingen die historische wagenspelen op touw zetten. De jaarlijkse zitting van 'de Etstoel' in Anloo (een dag met de nagespeelde zittingsdag van de vroegere rechtsspraak), waar het hele dorp aan meedoet, kan hier naadloos worden ingepast.

Gezien de historie en de toekomst van het nationaal beek- en esdorpenlandschap zal 'behoud door vernieuwing' ook bij communicatie en educatie het richtsnoer zijn.

Belangrijke adressen

Nadere informatie kunt u verkrijgen bij:

Algemene vragen:

Secretariaat Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa
Provinciehuis Drenthe, Postbus 122,
9400 AC ASSEN,
bezoekadres Westerbrink 1, Assen
T: (0592)-365864,
E: drentscheaa@drenthe.nl
I: www.drentscheaa.nl

Vragen met betrekking op communicatie,
voorlichting en educatie:

IVN Consulentschap Drenthe
Postbus 125, 9400 AC Assen,
T: (0592)-371740
E: consulentschap.drenthe@ivn.nl
I: www.ivn-drenthe.nl

Gebiedsinformatie bij gebiedsbeheerders:

Staatsbosbeheer Balloo
Balloo 67, 9458 TB, Balloo
T: (0592)-248984
I: www.staatsbosbeheer.nl

Staatsbosbeheer Oudemolen
Molensteeg 2
9484 TE Oudemolen
T: (0592) 231307

Stichting Het Drentse Landschap
Postbus 83
9400 AB Assen
T: (0592) 313552
I: www.drentslandschap.nl

Vereniging van Drentse Boermarken
Postbus 170
9400 AD Assen
T: (0592) 311721

Ministerie van Defensie
Dienst Gebouwen Werken en Terreinen,
Directie noord
Postbus 40184
8004 DD Zwolle
T: (038) 4572300
I: www.dgwt.nl